

УДК 551.762.11:564.53(477.87)

ЗНАХІДКА ЗОНАЛЬНОГО ВИДУ – *PARKINSONIA PARKINSONI* SOWERBY В ЮРСЬКИХ ВІДКЛАДАХ ПЕНІНСЬКОЇ ЗОНИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Галина Гоцанюк, Андрій Черняк

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Грушевського, 4, Львів, Україна, 79005
e-mail: Hotsanyuk@ukr.net

У Пенінській зоні Українських Карпат юрські відклади є у вигляді олістолітів – різнорозмірних брил – розміщених у верхньокрейдових утвореннях. Олістоліти не утворюють єдиного безперервного розрізу. Тому детальне палеонтологічне вивчення і датування цих відкладів має прикладне значення і дає змогу відтворити історію геологічного розвитку цієї структурно-фаціальній одиниці. Вивчення найважливішої для стратифікації і кореляції групи палеоорганізмів – амонітів, дало змогу палеонтологічно обґрунтувати вік олістолітів Пенінської зони. В процесі польових досліджень у діючому кар'єрі на околиці с. Приборжавське виявлено амоніт *Parkinsonia parkinsoni* Sowerby, що є видом-індексом одноім'яної верхньої зони байосу біозонального стандарту Міжнародної стратиграфічної шкали і має важливе значення для датування середньоюрських відкладів. Наведено монографічний опис і зображення виду-індексу верхньої зони байосу – *Parkinsonia parkinsoni* Sowerby, знайденого в юрських відкладах Пенінської зони Українських Карпат.

Ключові слова: Українські Карпати, Пенінська зона, юра, амоніти, молюски, систематика, байос.

У процесі дослідження юрських відкладів Пенінської зони Українських Карпат виявлено значну кількість решток давніх організмів, серед яких переважають головоногі моллюски – амоніти, наутилоїдеї, белемніти, рідше – брахіоподи, пелециподи, гастроподи тощо, особливо поширеними є амоніти. Зазначимо, що у Пенінській зоні юрські відклади розташовані у перевідкладеному стані у вигляді олістолітів – різнорозмірних брил (кілька десятків–сотня метрів) серед верхньокрейдових утворень. Ураховуючи те, що розповсюджені по всій території Пенінської зони згадані олістоліти не утворюють єдиного безперервного розрізу юрської системи і виділені в них місцеві стратиграфічні підрозділи – світи: приборжавська, перечинська, жубраківська – є умовними, оскільки не мають чітко визначеного об'єму та меж (відповідності до вимог зазначених у стратиграфічному кодексі України [10]), тому детальне палеонтологічне вивчення і датування відкладів має прикладне значення і дає змогу відтворити історію геологічного розвитку цієї структурно-фаціальній одиниці та можливість корелювати із суміжними регіонами.

Упродовж тривалого часу вивчення найважливішої для стратифікації і кореляції цих утворень групи палеоорганізмів – амонітів, дало змогу виконати біостратиграфічне розчленування цих відкладів та палеонтологічно обґрунтувати вік ярусів цієї системи. В процесі польових досліджень у діючому кар'єрі (нові вирубки) на околиці с. Прибор-

жавське ми виявили палеонтологічну знахідку, представлену: *Parkinsonia parkinsoni* Sowerby, що є видом-індексом верхньої зони байосу (біозональні стандарти МСШ [10]) і має важливе значення для датування середньоюрських відкладів, які умовно виділені в жубраківську світу.

Описаний зразок зберігається у монографічних фондах Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка. Колекція № 12501.

Клас **CERHALOPODA**
Підклас **AMMONOIDEA**
Ряд **AMMONITIDA**
Підряд **AMMONITINA** Arkell
Надродина **KOSMOCERATACEAE**
Родина **PARKINSONIDAE** Buckman, 1920
Рід **PARKINSONIA** Bayle, 1878

Parkinsonia parkinsoni Sowerby, 1821
Табл. I, фіг. 1, а, б

Ammonites parkinsoni Sowerby : Sowerby, 1821, с.1. табл. 307, фіг. 1; Buckman, 1908, табл. 5 фіг. 2 (лектотип).

Parkinsonia parkinsonia Sowerby : Крымгольц, 1947, с. 191, табл. 37, фіг. 2 (перезображення оригіналу А. Затворницького); Arkell, 1957, с. 309, табл. L, фіг. 6 (перезображення лектотипу); Камышева-Елпатьевская, 1959, с. 11, табл. 1; Сибирякова, 1961, с. 35, табл. 3, фіг. 7, 8; Азарян, 1963, с. 209, табл. 12, фіг. 3, 4а, б; 1982, с. 133, табл. 29, фіг. 4-8; Аманиязов, 1972, с. 23, табл. 6, фіг. 1; табл. 9, фіг. 7; табл. 10, фіг. 4; Ростовцев, 1985, с. 158, табл. XLVII, фіг. 3, 4; табл. XLVIII, фіг. 1; Гоцанюк, 2006, с. 95, табл. I, фіг. 5.

Матеріал. Половина внутрішнього ядра черепашки доброї збереженості. Зразок АК-54.

Опис. Еволютна, дископодібна черепашка досить великих розмірів (діаметр – близько 140 мм), трохи приплюснута. Завитки поступово наростають. Перетин витягнутих за висотою завитків нашого зразка має овало-трапецієподібну форму, у яких найбільша ширина припадає на нижню, припупкову частину. Пупок середньої ширини, неглибокий, обмежений невисокою закругленою стінкою. Боки трохи сплюснені і поступово зближуються в бік верхньої частини завитка. На зовнішньому боці простежується неглибока борозенка. Скульптуру черепашки представляють прямі, нахилені до переду, міцні ребра, які беруть початок на стінках пупка. Трохи вище від середини боків вони розгалужуються переважно на два, переходячи на зовнішній бік. Інколи між ними

Рис. 1 а, б. *Parkinsonia parkinsonia* Sowerby. Внутрішнє ядро: а – вигляд збоку; б – вигляд поперечного перерізу. Екз. № АК–54. Закарпатська обл., кар’єр в околицях с. Приборжавського.

є також вставні ребра, які починаються приблизно на рівні розгалуження основних ребер. За товщиною вони дорівнюють розгалуженим основним ребрам. Проміжки між основними ребрами, у нижній частині завитка, удвічі ширші від самих ребер.

Лопатева лінія на нашому зразку збереглася досить добре, є характерною для виду, однак на нашому зразку, представленому великою за розмірами формою, вона більше розсічена порівняно з тими зображеннями, що наводять автори в описі цього виду.

Порівняння. Наша форма, представлена особиною великих розмірів, за скульптурою та параметрами черепашки та їхніми співвідношеннями, значно подібна до виду *Parkinsonia balakhanensis* Khudyaev [8], який також представлений зразком досить великих розмірів. Від близьких видів *Parkinsonia parkinsonia* Sowerby чітко відрізняється формою поперечного перерізу завитків, розмірами пупка, скульптурою черепашки, зокрема, від виду *Parkinsonia orbignyana* Wetzel – вузьким пупком, більшою висотою і меншою шириною завитків.

Місцезнаходження. Українські Карпати, Пенінська зона, Приборжавський кар’єр (нові вирубки).

Стратиграфічне та географічне поширення. Вид *Parkinsonia parkinsonia* Sowerby – вид-індекс верхньої зони байосу Західної Європи, Донбасу, Середньої Азії, Північного Кавказу, південно-східної частини Закавказзя, Українських Карпат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Азарян Н.Р.* Стратиграфия и фауна юрских отложений Алавердского рудного района Армянской ССР / Азарян Н. Р. – Ереван : Изд-во АН АрмССР, 1963. – 260 с.
2. *Азарян Н. Р.* Юрские аммониты Армянской ССР / Азарян Н. Р. – Ереван : Изд-во АН АрмССР, 1982. – 172 с.
3. *Аманниязов К.* Паркинсонии Средней Азии / Аманниязов К. – Ашхабад,: Геол. упр. СМ Турк-мССР, 1972. – 57 с.
4. *Гоцанюк Г. І.* Середньоярські амоніти Пенінської зони Українських Карпат/ Гоцанюк Г. І. // Палеонтол. зб. – 2001. – № 33. – С. 45–56.
5. *Гоцанюк Г. І.* Нові знахідки головоногих молосків в юрських відкладів Зовнішньої зони Передкарпатського прогину / Гоцанюк Г. І., Лещух Р. Й. // Проблеми палеоекології та біостратиграфії протерозою та фанерозою України : зб. Наук. Праць Ін-ту геол. наук. – Київ, 2006. – С. 92–97.
6. *Камишева-Елпатьевская В. Г.* Стратиграфия и фауна юрских и меловых отложений Саратовского Поволжья / Камишева-Елпатьевская В. Г., Николаева В. П., Троицкая Е. А. // Тр. ВНИГРИ. – 1959. – Вып. 137.
7. *Крымгольц Г. Я.* Атлас руководящих форм ископаемой фауны СССР / Крымгольц Г. Я. – Ленинград : Госгеолиздат, 1947. – Т. 8. – С. 158–195.
8. *Ростовцев К.О.* Юрские отложения южной части Закавказья / Ростовцев К.О. – Ленинград : Наука, 1985. – 188 с.
9. *Сибирякова Л. В.* Среднеюрская фауна моллюсков Большого Балхана и ее стратиграфическое значение / Сибирякова Л. В. // Проблемы нефтегазоносности Средней Азии. – 1961. – Вып. 5. – Т. 47. – 234 с.
10. Стратиграфічний кодекс України / [відп. ред. П. Ф. Гожик]. – 2-е вид. – Київ, 2012. – 66 с.
11. Основы палеонтолог. Моллюски – головоногие. Аммоноидеи (цератиты и аммониты). Внутреннераквинные / Под ред. Н. И. Луппова, В. В. Друщица – Москва : Изд-во АН СССР, 1958. – Ч. 2. – 358 с.
12. *Arkell W. J.* Treatise on Invertebrate Paleontology. P. L. Mollus Cephalopoda, Ammonites. Jeol. Soc. / Arkell W. J., Kummel B., Wright C.W. and others. – America Univ. Kansas Press, 1957. – P. 490.
13. *Bayle E.* Explication de la carte geologique de France / Bayle E. // Fossiles principaux des terrains. – Paris, 1878. – Vol. IV. – P. I.
14. *Buckman S. S.* Illustrations of the type specimens of Inferior Oolite ammonites in the Sowerby collection. Paleontogr. Soc. / Buckman S. S. – 1908. – P. 1–7.
15. *Sowerby J.* The mineral conchology of Great Britain./ J. Sowerby –London, 1812–1829.– Т. 6. – 95 p.

REFERENCES

1. *Azarian N.R.* Stratyhrafyia y fauna yurskykh otlozhenyi Alaverdskoho rudnoho raiona Armianskoi SSR / Azarian N. R. – Erevan : Yzd-vo AN ArmSSR, 1963. – 260 s.
2. *Azarian N. R.* Yurskye ammonity Armianskoi SSR / Azarian N. R. – Erevan : Yzd-vo AN ArmSSR, 1982. – 172 s.
3. *Amanniyazov K.* Parkynsonyy Srednei Azyy / Amanniyazov K. – Ashkhabad,: Heol. upr. SM Turk-mSSR, 1972. – 57 s.
4. *Hotsaniuk H. I.* Serednoiurski amonity Peninskoi zony Ukrainskykh Karpat/ Hotsaniuk H. I. // Paleontol. zb. – 2001. – № 33. – S. 45–56.
5. *Hotsaniuk H. I.* Novi znakhidky holovonohykh moliuskiv v yurskykh vidkladiv Zovnishnoi zony Pered-karpat'skoho prohynu / Hotsaniuk H. I., Leshchukh R.I. // Problemy paleoekologii ta biostatyhrafii proterozoiu ta eol. ozoiu Ukrainy : zb. Nauk. Prats In-tu eol.. nauk. – Kyiv, 2006. – S. 92–97.

6. *Kamysheva-Elpatevskaia V. H.* Stratyhrafyia y fauna yurskykh y melovykh blozhenyi Saratovskoho Povolzhia / Kamysheva-Elpatevskaia V. H., Nykolaeva V. P., Troyskaia E. A. // Tr. VNYHRY. – 1959. – Вып. 137.
7. *Krumholts H. Ya.* Atlas rukovodiashchykh form yskopaemoi fauny SSSR / Krumholts H. Ya. – Leningrad : Gosheolyzdat, 1947. – Т. 8. – С. 158–195.
8. *Rostovtsev K.O.* Yurskye otlozheniya yuzhnoi chasty Zakavkazia / Rostovtsev K.O. – Leningrad : Nauka, 1985. – 188 s.
9. *Sybyriakova L. V.* Sredneiurskaia fauna molliuskov Bolshoho Balkhana y ee stratyhrafycheskoe znachenye /Sybyriakova L. V. // Problemu neftehzonosnosti Srednei Azyu. – 1961. – Вып. 5. – Т. 47. – 234 s.
10. Stratyhrafichnyi kodeks Ukrainy / [vidp. red. P. F. Hozhyk] – 2-e vyd. – Kyiv, 2012. – 66 s.
11. Osnovy paleontolohyi. Moliuskyy – holovonohye. Ammonoydey (tseratyty y ammonyty). Vnutrennerakovynnye / Pod red.. N. Y. Luppova, V. V. Drushchytza – Moskva : Yzd-vo AN SSSR, 1958. – Ch. 2. – 358 s.
12. *Arkell W. J.* Treatise on Invertebrate Paleontology. P. L. Mollus Cefalopoda, Ammonites. Jeol. Soc. / Arkell W. J., Kummel B., Wright C.W. and others. – America Univ. Kansas Press, 1957. – P. 490.
13. *Bayle E.* Explication de la carte geologique de France / Bayle E. // Fossiles principaux des terrains. – Paris, 1878. – Vol. IV. – R. I.
14. *Buckman S. S.* Illustrations of the type specimens of Inferior Oolite ammonites in the Sowerby collection. Paleontogr. Soc. / Buckman S. S. – 1908. – P. 1–7.
15. *Sowerby J.* The mineral conchology of Great Britain./J. Sowerby –London, 1812–1829.– Т. 6. – 95 p.

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2021

Прийнята до друку 30.03.2021

FINDING OF A ZONAL SPECIES – *PARKINSONIA PARKINSONI* SOWERBY IN THE JURYIC DEPOSITS OF THE PIENNINE ZONE OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS

Halina Hotsanyuk, Andriy Chernayk

*Ivan Franco National University of Lviv
Hrushevsky Str. 4, UA – 79005 Lviv, Ukraine*

In the Piennine zone of the Ukrainian Carpathians, Jurassic deposits are in the form of olistolites - blocks of various sizes - located in Upper Cretaceous formations. Olistolites do not form a single continuous sequence. Therefore, a detailed paleontological study and dating of these deposits is of practical importance and allows us to reproduce the history of geological development of this structural-facial unit. The study of the most important for stratification and correlation of the group of paleoorganisms - ammonites, allowed to paleontologically substantiate the age of the olistolites of the Penin zone. In the process of field research in the existing quarry on the outskirts of the village Pryborzhavske (Transcarpathia) the ammonite *Parkinsonia parkinsoni* Sowerby was found. It is a key species - index of the eponymous upper zone of the Bajocian of the biozonal standard of the International Stratigraphic Scale and is important for the dating of Middle Jurassic sediments. A monographic description and image of the of Bajocian species *Parkinsonia parkinsoni* Sowerby from Piennine Zone deposits of Ukrainian Carpathian is given.

Keywords: Ukrainian Carpathians, Piennine zone, Jurassic, ammonites, mollusks, systematics, Bajocian.